

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v saboto 3. marca 1855.

List 18.

S katerimi travami naj se obsevajo senožeti, kako in kdaj?

Po nemškem inženirja Preuschen-a.

V več listih smo razlagali gospodarjem, da je potreba obdelovati tudi senožeti in smo jim popisali vse trave in tudi mnogo družih rastlin po njih večji ali manjši vrednosti. Gospod Preuschen, katerega nam je sl. graška gospodarska družba za drenažo zemljišč poslala in ki je na senožetih tako rekoč doma, je v nemškem tudi „Novicam“ priloženem listu naše gospodarske družbe razglasil popoln nauk: „ktere trave naj se izbirajo za napravo senožet“. Ker ta nauk obsega marsiktero zlato zerno, se nam potrebno zdi, da tudi „Novice“ poberejo te zernja in jih ohranijo v svojih listih v poduk vsim, ki želé umno gospodariti tudi s senožeti.

Ker smo v listih 2. do 9. našli vse trave za suhe ali mokre senožeti in popisali njih lastnosti, in je tudi gosp. Preuschen v svojem spisu to storil, ne bomo ponavljali kar smo že enkrat rekli. Podamo se tedaj dalje, kjer sledeče razklada:

„Ni vsaka zemlja za vsako travo; po vlažnosti zemljiša se morajo izbirati trave, ene hočejo suho, druge bolj vlažno (mokrotno) zemljo, v mokri zemlji pa se naše boljše trave celó ne sponašajo, — takošna se mora popred v suho predelati. Kdor tega ne porajta in seje „marine mērdjelice“, to je, brez pomisla to ali uno travno seme, tak bo slabo oglešal svojo senožet, in odtod tudi pride, da ta na vso moč hvali kako travo, katero uni zaničuje. Če gospodar seje kihec ali kihecno pahovko (agrostis stolonifera, Fioringras) na suho senožet, bo pač slabo opravil, in vendar ta trava na vlažnem in močirnem svetu daje prav dobro seno. Nemška detelja (lucernska) kako neprecenljiva je v debeli, globoki zemlji! — če pa jo deneš v plitvo pešenko, kakošna bo!

Kakor se obilniši ali pičliši pridelk merve in otave ravna po lastnosti zemlje, tako se tudi dobrotta ravna potem, kdaj se seno (merva) kosi. Nekatere trave imajo o cvetji naj več tečnega (redivnega) v sebi in take se imajo tudi takrat kositi. Nekatere nasproti so pred cvetjem, druge po cvetji, kadar seme delajo, naj bolj tečne; tako, postavimo, je pred cvetjem senožeška tratnica (poa pratensis, Wiesenspengras), in repulja (bromus erectus, Riesentrespe), — o cvetji pa senož. bilnica (festuca prat., Wiesenschwingel), — kmali po cvetji mačji rep (Timoth.), — ob nastavljanji semen pa mehki glistnik (bromus moll., weiche Trespe) naj bolj tečen.

Če bi te trave kosili drug čas, bi nakosili namest prav dobrega sena prazno slamo.

Dobro dobro je tedaj treba paziti, da zgodnjih trav ne sejemo s poznimi skupej, temuč da mešamo take, ki so ob zlo enakem času naj bolj tečne.

Za zgodnjo senožet, kamor se voda napeljuje, z nekako vlažno pa močno zemljo je sledeča zmes naj

pripravniša: pasja trava (Knautgras), lesičji rep (Wiesenfuchsschwanz), navadna divja ljulika (englisches Raigras) in rudeča detelja (rother Klee).

Na zgodnjo šotno senožet pa naj se sledeče trave vkup sejejo: senožeška tratnica, medena trava (Honiggras), kihecna pahovka, stročnata detelja ali marijni žolnici (Hornklee) in rosula (Ruchgras).

Za zgodnje suhe senožeti je naj bolj pripravna sledeča zmes: navadna divja ljulika, rosula, plotna grašica (Zaunwicke), korninšica, mala bela detelja in rumena detelja.

Veliko bolje je tudi vselej več taci trav skupaj sejati, ki zorijo ob enakem času, in da so nekatere višje nekatere nižje, ker le tako se napravi prava gosta trava, zakaj, če sejemo le visoke trave, bo merva redka, kakor žito, — če pa sejemo le nizko (spodnjo) travo, bo sicer senožet gosta, pa nakosilo se ne bo merve veliko, ker je trava prekratka bila.

Dobrotljiva natora nas je z vsim oskerbela: z visokimi in nizkimi travami, le umno nam je izbirati treba, kadar si napravljamo travnik.

Z vsim pa vendar še ni vse opravljeno, če ne dobimo dobrega semen, ki rado kalí, in ga ne posejemo v pravi meri. Kakor gospodarji skoparijo včasih, ko je skoparija njih lastna škoda, tako je večidel tudi s posevo travnih semen. Ne! da bi svetovali semen trositi nemarno — al med „premalo“ in „preveč“ je srednja pot in ta je prava pot.

Naše boljše trave imajo že tako natoro, da izzačetka rastejo prav počasi, tedaj jih plevel lahko zamori, ali če so preredke, jim vročina, veter in moča lahko škodje.

Če smo dobili frišno, dobro kaljivo seme, je za 1 oral ali joh 50 funtov travnega semen in pa 10 do 15 funtov rudeče in bele detelje ravno prava mera, zlasti če na tako obsejano senožet še ob času velike suše zamoremo vode napeljavati. Če pa si je gospodar seme sam nabiral, se lahko zgodi; da tudi nezrelega vmes vjame, — ali če je senožet taka, da je nemore močiti, bo pa vselej naj bolj opravil, če na 1 oral 90 funtov ali 1 cent semen vzame. (Konec sledi.)

Krompir med ječmenom in laško repico.

Gosp. prof. dr. Hlubek je na vertu štaj. gospodarske družbe lani sadil krompir med ječmen in med laško repico (topinambur), da bi zvedil: ali se zares tako krompir obvaruje bolezni? in je v poslednjem družbenem listu povedal, da je res tako.

Polovico njive je obsejal z ječmenom in med ječmen je 7 verst krompirja posadil; verste so bile po 6 čevljev saksebi; ravno tisti dan (3. majnika) je na drugo polovico njive ravno toliko in ravno tacega krompirja tudi v 7 verst posadil pa brez ječmena.

Poleg tega je na drugem prostoru sadil med laško repico krompir tako, da med dve je vsadil en krompir.

NOVICE

gospodarskih, obertnijskih in narodskih stvari.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti. sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XIII.

V Ljubljani v sredo 7. marca 1855.

List 19.

O veselem rojstvu

perve

cesaričinje avstrijsanske.

Topov grom praznika dan oznanuje,

V družbi molitve v nebesa hiti,

Serce se radosti polno dviguje,

Polno ljubezni u persih kipí.

Čuti so eni, enake so želje,

Austrii bije za Eno sercé,

Eno ji daja presladko veselje,

Vedno oči jej u Eno stermé:

Dete nježno! dete milo

Kakor lilija lepó,

Naj razvije svoje krilo

Čez glavico Ti nebó!

Naj nad Tabo mir kraljuje,

Zvezda zgodnja Ti mirú,

S Tabo carstvo se raduje

Brez kervavega sledú.

Rasi, rasi zmir veselo

Svojim roditeljem slast,

Zrašaj krasno se in smelo

Austrii mogočni v čast!

Kakor Mati se razcvetaj

V visokosti, milosti,

Serce svoje si upletaj

V vence žlahnih prednosti!

S katerimi travami naj se obsevajo senožeti, kako in kdaj?

(Konec.)

Kdor hoče tako senožet, na katero se voda napeljuje, obsejati s travami, ktere so za tak svet naj pripravniše, naj zmeša sledeče semena skupej in jih poseje v sledeči meri *): navadne divje lju-like 12 funtov, lesičjega répa 10, laške lju-like 8, tratnice 8, mačjega repa 4, visoke bilnice 4, pasje trave 4, bele deteljce 10, rudeče detelje 5 funtov. To je 65 funtov na oral.

Bolj vlažni senožeti z močno zemljo se pri-lega sledeča zmes: navadne divje lju-like 16 funtov, laške 10, ovsule (pahovke) 10, mačjega repa 8, tratnice 8, senožeške bilnice 6, pasje trave 5, lesičjega repa 5, bele de-teljce 10, rudeče 8, stročnate detelje 2, ozkopernatega terpotca 1, korninšice 1 funt. To je 90 funtov za 1 oral.

Suhim senožetom se prilega naj bolje sledeča zmes: ovsule 25 funtov, divje lju-like 20, me-dene trave 10, mehkega glistnjika 5, rosule 2, pasjega repa 1, bele deteljce 12, rudeče 10, hmelnate detelje 10, korninšice 2, pim-pinelice 2, polžarce 1 funt. To je 100 funtov na 1 oral.

Pri posevanji teh mnogoverstnih semen naj se ložeje seme loči od težjega in samo za-se seje, sicer se ne bo lepo enako razdelilo.

Zemlja pred setvijo semen se mora pridno ob-delati in pripraviti za posevo — to je, globoko se mora zrahljati (izorati), vse kepe prav na drobno razdrobiti, kamnje pobráti, pepél odpraviti in svet lepo poravnati. Vsaki rastlini se mora poskerbeti pri-pravno ležišče, — koliko bolj je to treba pri tacih nježnih, drobnih semencih, kakor so trave! Če travno seme le več kakor čez en pavec z zemljo pokriješ, ti že ne bo kalilo.

Semena pa se sejejo same ali pa s kakošnim žitom, ki seme preraša prvo leto. Oboje zna do-bro, oboje pa tudi slabo biti; dobro je, ker žito varuje mlado travico pred prepekoma sonca in pred silo vetra; slabo pa je, ker ji žito, med katero travo se-ješ, jemlje živež. Iz vsega tega je očitno, da se mora žito, ki se s travami vred seje, redko sejati.

Eni svetujejo travne semena sejati spomladi, drugi pa v jeseni. Oboje zna prav biti, kakor je kraj. V jeseni je zato bolj sejati, ker se seme enakomerno in bolj popolnoma zaraste, kakor spomladi, ker ga dolga suša lahko zamori; nasproti pa je spet boljše travne semena spomladi sejati v ta-cih krajih, kjer se zima zgodaj začne in hud in dolg mraz nježno kal pokonča.

Naj se gospodar po svojem kraju to ali uno izbere iz sledečega:

*) Nemške in latinske imena smo povedali že v prvih listih le-tošnjih „Novic“.

Travno seme samo naj se v dobro obdelano in lepo poravnano zemljo malega ali velicega serpana (julija ali augusta) seje, le s prav prav lahko brano naj se povleče in tudi z lahkim valjarjem potem povali. Če travno seme s težko brano povlečeš, ga boš pregloboko pod zemljo spravil, da ti ga še polovica ne bo kalila.

V jeseni se seje med ozimino potem, ko je ta povlečena bila; sicer se pa ravna ž njim, kakor s tistim, ki smo ga sejali mesca serpana.

Spomladi se seje med ozimino potem, ko je svet popred z brano povlečen bil in se povali z valjarjem; rahla povleka zemlje za sevo travnega semena je tudi za žito dobra.

Spomladi se seje samo travno seme na travnik, ki je že pred zimo dobro obdelan bil in se ravna tako, kakor je bilo gori od seve mesca serpana rečeno.

Seje se tudi spomladi med jaro žito, ki ima dozoreti; tako se sicer navadno ravna, pa ni vselej dobro.

Seje se pa tudi spomladi med jaro žito, ki se zeleno kosi, kakor med ovës, ječmen ali ajdo. To je naj boljše, ker jarina izzačetka travico, dokler je mlada, varuje in mokroto zaderžuje, pa ji vendar dolgo živeža ne krati, ker ne ostane tako dolgo na tistem mestu, da bi zorelo.

Sklenemo pa ta spis z besedami Švercovimi, ki se takole glasé: „Dobre senožeti so podpora živinoreje, pomoč kmetijstva, bogastvo gospodarja, zaklad posestnika. Slabe senožeti pa so sramota gospodarju, škoda živinoreji in nadloga kmetijstvu“.

Gospodarska novica.

Himalajska smreka ali deodora.

Predlanskim so na Angležko iz jutrovega Indijanskega seme nekega drevesa prinesli, ktero raste na sila visoki gori Himalaja, ktere verhunci so z večnim snegom pokriti. To drevo domači imenujejo deodora (pinus cedrus deodora), sicer pa se tudi imenuje himalajska smreka. V Indii rabijo les tega drevesa tesarji in mizarji za pohištva, mostove, ladije in mnogoverstne mizarske izdelke, in pravijo, da je tako terd, da ga ni moč pokončati, in se ga tudi červi in moli ne lotijo. Predstojnik botaniških vertov severno-zahodne Indije je poslal 2000 funtov tega semena na Angležko, zraven pa tudi 20 čevljev dolgih, 4½ čevlj. širokih in 4 pavce debelih dil v dokaz visokosti, ktero ta smreka doseže. Na Angležkem vsejano seme se prav dobro obnaša, smreke himalajske rastejo tudi v slabi zemlji dobro in v kratkem so 20 do 25 čevljev visoke zrastle. Zato se ondi že seme in mlade drevesice prodajajo, pa seme se dobiva tudi v štacuni Jož. Baumann v Bollweiler-u na zgornjem Rajnu (Jos. Baumann und Sohn in Bollweiler (Obernhein)).

Po domovini himalajske smreke soditi, se utegne tudi na naših gorah dobro sponašati, in ker se ji tudi na Angležkem ne merzi rasti, se ji menda tudi pri nas ne bo. — Pa zna kdo reči: kaj! z Himalaje in pa k nam! Na to le to rečemo: z Himalaje smo si že vdomačili ječmen, ki je mnogo kmetovavcem dobro znan in mnogo hvaljen.

Ozir po domačii.

Čateške toplice — dajmo jih na noge spraviti!

Hvale vredno je, da so začele „Novice“ se čedalje bolj ozirati po domovini in slediti tudi po njenih že pogublj-

nih imenitnostih. Naj razglasijo svetu tudi čatežki kraj in čateške toplice, ki so zavolj zdravilne moči nekaj slovele in katerim bi po železnici utegnila nova še lepša zarja zasijati, ako se najde pravi mož za-nje.

Čatež je vas in fara na Dolenskem, dve pošti od Novegamesta (Neustadt), eno pošto od Kostanjevice (Landstrass), eno pošto od Kerškega (Gurkfeld) poleg velike ceste od Novegamesta proti Zagrebu na majhnem griču, kjer se Kerka s Savo steka. Tukaj je Kerka tako ozka, da lahko kamen čez njo zalučaš; povsod drugod je širja. Čatež je skor nasprot Brežic na spodnjem Štajarskem, od katerega mesta je komaj četert ure narazen. Pri Curhaleku na desno se gré k brodu, kjer se čez Savo na Štajarsko prepeljuje. Od farne cerkve, h kateri se iz ceste po stopnicah gré, se lepo na Štajarsko vidi; še lepši razgled je pa pri podružnici sv. Vida na visokem hribu nad Čatežem, h kateri cerkvici se po ovinku v pol uri pride. Od te cerkvice se vidi proti Raki, Leskovcu, Kerškemu, Vidmu, Zdolam, Sromlam, Artiču, Pišečam, Kapelam, Dobovi in Horvaškem. Vidi se Sava od Kerškega do Jesenic, kako mejí Krajsko in Štajarsko, po kateri ladje doli proti Sisku prazne ali z blagom naložene plavajo, nazaj pa jih žita polne živina tira. Prebivavci raztresenih vasi so večidel revnega stanú, malo se premožnih nahaja; ker imajo premalo polja, se večidel živijo od vinogradov, od drobnice in oglarije, in le od teh stvari kaj v dnar spravijo. Kadar jim kostanj, orehi, slive in tepke obrodijo, veliko polhov (Biliche) naložijo, in dosti mošta pridobijo, takrat si kakšen vesel dan naredijo in kakošno živad zakoljejo. Je nekaj imenitnih goric, kjer se dobro vino prideluje, kakor: v Cerini, Straži, Lačenbergu, Hripovcu, Gadni, pri Kozelju, v Stankovem itd., samo vožnja vina je z nekterih vinogradov težavna, ker so poti gori in doli, in stermiti, da velikih sodov peljati nemorejo; čez 20 veder sod se prav težko pelja; večidel se sodi napolnejo po 8, 10, 12 do 15 veder, ktere do Čateža ali do Kerškega peljajo, in tam v večje sode ali barigle pretočijo, da se velika škoda ne zgodi.

Pod Prilipom se je pred nekaj leti (v letu 1824) tudi žveplena ruda našla, in se še zdaj kakošen žveplena nast kamen na cesti nahaja med kamnitnim znamenjem XIV—XV. Če bi se po ti rudi bolj sledilo in globokeje kopalo, znabiti, da bi delo ne bilo zastoj.

Zdaj pa od toplic nekdanjih.

Od leta 1802, če že ne popred, so bile te toplice v čatežki verbini znane, in so terpele do leta 1824, kamor je veliko ljudi od več krajev zahajalo. Ljudje so si sami jame v prod ali pesek z lopato ali matiko narejali, te jame z vejami gradili, pa se v njih kalužali in kopali. Komur je prevroče bilo, je šel se hladit v Savo, ki je blizo memo tekla. Dosti bolnih se je v teh jamah ozdravilo, tako, da stari ljudje jih še zdaj ne morejo pozabiti. V letu 1824 je bila pa velika povodenj, in takrat je Sava te toplične kraje z prodom za seženj debelo zasula, in potem so bile te toplice tako zapuščene, da se nekaj let po tem še vedilo ni, kje so bile. Po temrodu je verbina in jagnjetina se tako zarastla, da zdaj le, kader je velika povodenj, tukaj voda teče, zakaj Sava se je deleč preč proti Mosticam obernila.

Leta 1845 je gosp. Franc Žnidaršič, apotekar iz Brežic, te kraje vnovič preiskati dal. Po sreči se je jama za seženj globoka skopala in se je do prav tople vode prišlo. Ker je le na tem kraju verbina zlo suha, okoli in okoli pa lepo zelena bila, ker tudi pozimi ni nikoli dolgo časa sneg ležal in Čatežani tukaj pozimi svinje pasejo, zakaj če je drugod okoli velik in zmerznjen sneg, je tukaj kopno, da svinje po koreninicah perike in regradu rijejo, se je iz vsega tega razodelo, da so na tem mestu tiste toplice do leta 1824 bile. Ker so pa kopači te jame preleno in prepočasi kopali in okroglo jamo delali, veliko pa potrošili, je omenjeni gospod veselje zgubil dalje delati in tako se je zopet vse v nemar pustilo.